

ФОНДОВИЙ РИНОК ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Калюга О. О.,

*к. держ. упр., ст. викладач кафедри менеджменту і адміністрування,
Харківська державна академія культури,
м. Харків*

Проаналізовано сучасний стан фінансового ринку України. Визначено проблемні аспекти державного регулювання фінансового ринку. Здійснено спробу сформуванати основні напрями реформування та удосконалення фінансового ринку України. Сформовано основні акценти, на які необхідно звернути увагу, здійснюючи реформування фінансового ринку України.

Ключові слова: фондовий ринок, фінансовий ринок, цінні папери, механізм фінансової сфери, механізм ринку цінних паперів.

Kalyuga O. O.,

*PhD in Public Administration, Senior Lecturer in the Department of Management and Administration,
Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv*

THE STOCK MARKET AS PART OF THE FINANCIAL MARKET

The article analyzes the current state of the Ukraine financial market. The identified aspects of state regulation of the financial market. An attempt was made to form the main directions of reforming and improving the Ukraine financial market. Formed focus on that need attention in the implementation of reform of the Ukraine financial market.

Key words: stock market, financial markets, securities, finance mechanism, the mechanism of securities market.

Фондовий ринок є багатоаспектною соціально-економічною системою, на основі якої функціонує ринкова економіка в цілому. Він сприяє акумулюванню капіталу для інвестицій у виробничу й соціальну сфери, структурній перебудові економіки, позитивній динаміці соціальної структури суспільства, підвищенню достатку кожної людини шляхом володіння й вільного розпорядження цінними паперами, психологічній готовності населення до ринкових відносин.

Процесу еволюції та розвитку фінансової системи присвячено велику кількість робіт українських та зарубіжних вчених, де досить докладно розглянуто фондові та фінансові відносини, а також дано оцінку відриву фондових ринків від реального сектора як особливості глобалізації світової економіки. Серед зарубіжних дослідників особливе місце посідають П. Алсопп [4], Д. Бартон [5], Д. Стигліц [6]. Вітчизняні вчені, які зробили значний внесок у розроблення зазначених проблем: Н. Мацелюх [1], Н. Версаль [2], І. Петренко [3].

Разом із тим аналіз публікацій цих авторів приводить до висновку про те, що їхні підходи та концептуальні положення вимагають першочергового переосмислення. У зв'язку з тим, що сталася принципова зміна значення фондових механізмів в умовах постіндустріальної фінансової системи, важливо розробити науково обґрунтовані підходи до розуміння нових фінансових відносин.

Метою цієї статті є аналіз фондового ринку як елемента фінансового ринку та визначення ефективних механізмів їхньої взаємодії.

Ринок цінних паперів, або, як його часто називають, фондовий ринок – це частина фінансового ринку (поряд з валютним ринком, ринком позичкового капіталу і ринком золота), на якому відбувається торгівля таким специфічним товаром, як цінні папери.

Цінні папери – це особливий товар, що торгується на ринку і відбиває майнові відносини. Цінні папери можна продавати, купувати, дарувати, обмінювати, закладати, передавати, зберігати, передавати у спадок.

Цінні папери виконують деякі функції грошей, у багатьох випадках вони, наприклад, виступають як засіб платежу і розрахунків. Але, на відміну від грошей, вони не можуть виступати загальним еквівалентом. Якщо споживчу вартість звичайного товару пов'язано з його речовою або матеріальною природою, то споживча вартість цінного паперу не має матеріальної основи, а залежить від взаємин між власником цінних паперів та особою, яка зобов'язана за ними. Мірою їхньої споживчої вартості виступає якість цінного паперу.

Якість цінного паперу залежить від таких характеристик:

- ліквідність (ступінь втілення його права на перехід від одного власника до іншого);
- прибутковість (ступінь втілення його права на отримання доходу власником);
- ризик (невизначеність, пов'язана зі здійсненням прав, котрі надає цінний папір).

Ліквідність цінних паперів – це ефективність, дієвість; платоспроможність; здатність позичальника забезпечити своєчасне виконання боргових зобов'язань; здатність ринку поглинати цінні папери, міра продажу їх за того рівня цін, що існує, без істотної зміни.

Прибутковість цінних паперів – це відношення річного доходу за цінним папером до його ринкової ціни; норма прибутку, одержуваного власником цінного паперу.

Ризик цінного паперу – небезпека виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, доходу або майна, грошових коштів, інших ресурсів у зв'язку з непередбаченою зміною умов економічної діяльності, несприятливими обставинами. Вимірюється частотою, імовірністю виникнення того чи іншого рівня втрат. Цінний папір має такі види вартості [1]:

1) номінальна вартість – фіксований дохід, принесений цінним папером; номінальна вартість, позначена на грошах або цінних паперах – акціях, облігаціях;

2) ринкова вартість – курс цінних паперів, що складається під впливом пропозиції та попиту на фондовому ринку, де продаються і купуються цінні папери.

Завдяки купівлі-продажу цінних паперів відбувається перетікання інвестиційних ресурсів: тимчасово вільні капітали перетікають до тих галузей і виробництв, продукція яких користується підвищеним попитом.

Ринковій економіці властивий безперервний процес перетікання одного виду капіталу в інший. У зв'язку з цим здається важливою проблема взаємозв'язку ринків, або, інакше кажучи, впливу різних сегментів ринку на ринок цінних паперів і навпаки. Взаємозв'язок ринків буває безпосередній і опосередкований.

Прямий зв'язок ринку цінних паперів з товарним ринком проявляється у процесі сек'юритизації, коли гроші переходять зі своїх традиційних форм (готівки, депозитів, заощаджень) у цінні папери. Або коли одні форми цінних паперів переходять в інші, що є більш доступними для ширшого кола інвесторів.

Опосередкований взаємозв'язок виражається завдяки специфічним особливостям цінних паперів як товару [1]. Тобто під впливом змін ринкової ситуації курс цінних паперів істотно змінюється в бік як зниження, так і підвищення номінальної вартості.

Усі зміни прибутковості від операцій з іншими фінансовими активами, негативні або позитивні, що відбуваються на інших фінансових ринках, відразу ж відбиваються на ринку цінних паперів. Найпотужніше вплив на ринок цінних паперів чинять зміни валютних курсів, рівень інфляції, відсоткових ставок. До числа фундаментальних економічних чинників, що впливають на фондовий ринок, належать дефіцит торговельного і платіжного балансів, динаміка ВВП, показники зайнятості та безробіття, а також політичні чинники, що впливають на настрої та очікування учасників ринку, що відбивається на рівні цін, активності учасників ринку.

Виходить, що цінні папери як фіктивний капітал, будучи ринковим елементом, мають самостійну динаміку, зумовлену безперервними коливаннями курсів паперів. Постійно змінювана кон'юнктура ринку є запорукою діяльності професійних учасників, і саме ці курсові тренди залучають інвесторів, які забезпечують стає функціонування ринкових механізмів.

У ринковій економіці в одних господарських суб'єктів утворюються фінансові ресурси, а в інших виникає потреба в додатковому фінансуванні. Усі учасники, як правило, виступають одночасно і як споживачі капіталу, і як інвестори. І їхня взаємодія значною мірою забезпечується механізмом функціонування фондового ринку.

Ринок цінних паперів є найбільш активною частиною сучасного фінансового ринку і його значення останнім часом зростає.

Першорядними завданнями фондового ринку є мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів для інвестування; формування сучасної ринкової інфраструктури; активізація маркетингових досліджень; зниження інвестиційного ризику; формування портфельних стратегій; аналіз перспективних напрямів розвитку економіки [Там само].

У числі основних функцій ринку цінних паперів: облікова – обов'язковий облік у реєстрах усіх видів цінних паперів, що перебувають в обігу на ринку; реєстрація учасників ринку цінних паперів; фіксація фондових операцій, оформлених договорами купівлі-продажу, застави, трасту, конвертації та ін.; контрольна – проведення контролю над дотриманням норм законодавства учасниками ринку; стимулювальна – мотивація фізичних і юридичних осіб стати інвесторами, учасниками ринку цінних паперів; перерозподільна – перерозподіл за допомогою обігу цінних паперів коштів між підприємствами, державою і населенням, галузями та регіонами.

Серед допоміжних функцій ринку цінних паперів відзначають використання цінних паперів в антикризовому управлінні, антиінфляційній політиці, реструктуризації економіки, стабілізації грошового обігу.

Ринки цінних паперів залежно від стадії обігу цінного паперу класифікуються на первинні та вторинні. Первинний ринок – це ринок знову випущених цінних паперів, за якими здійснюється первинне розміщення. Вторинний ринок – місце, де відбувається торгівля цінними паперами, що пройшли первинний розподіл.

Вторинний ринок цінних паперів складається з біржового та позабіржового, або організованих та неорганізованих ринків цінних паперів. На біржах торгівля цінними паперами проходить згідно з твердо встановленими правилами, а на неорганізованих ринках учасники торгів індивідуально домовляються про правила торгів.

Але позабіржовий ринок може бути як організованим, так і неорганізованим ("вуличним", "стихийним"). Однак нині в розвинених країнах домінує лише організований ринок цінних паперів, уособлений або фондовими біржами, або позабіржовими системами електронної торгівлі.

Ринок цінних паперів є складною структурою. Але, безперечно, його значення в економіці тільки зростатиме.

Сьогодні оцінювати конкурентоспроможність підприємства, компанії, яка, як відомо, показує, наскільки підприємство цінується, можна, тільки визначивши ставлення ринку до нього, реакцію ринку, капіталізацію компанії, фінансовий імідж.

В остаточному підсумку, місце підприємства на ринку визначається ставленням ринку до нього, тобто готовністю давати йому кредити, вірою в те, що компанія може бути хорошим партнером. У сучасній економіці, конкурентоспроможність визначають не продажі, а пошук співінвесторів. У сучасних умовах уже не може йтися про конкурентоспроможність, як її розуміли у XIX ст. [2].

Тому можна запропонувати розглядати конкурентоспроможність не тільки як фактор збільшення продажу, але й як фактор прийняття ринком, здатність бути прийнятим ринком, здатність адаптуватися до мінливих потреб ринку, швидкість, з якою підприємство покаже, що зможе бути учасником системи взаємовідносин сучасного ринку, де кінцевий споживач стоїть десь дуже далеко.

Завдяки тому, що динаміка руху капіталу, грошей обганяє рух реального товару, здатність підприємства адаптуватися саме до фінансової, зовнішньоекономічної сфери є визначальною для зміцнення позицій матеріальної продукції (або зумовлює їх).

Ідеться не про традиційну адаптацію до вимог споживачів, як це прийнято вважати, а про ключову роль фінансової сфери, про адаптацію до механізму фінансової сфери, механізму ринку цінних паперів. Сьогодні адаптація до фінансової сфери визначає конкурентоспроможність підприємства. Фінансовими інструментами, цінними паперами і мінливими котируваннями паперів визначається, чи буде компанію допущено на ринок. Механізм фінансових інструментів змінюється шалено. І виходить, що зараз, у постіндустріальній економіці неможливо вибудувати конкурентоспроможний бізнес, обійшовши фондовий ринок.

Ідеться про необхідність застосування в сучасній економіці чинного міжнародного інструментарію фінансового ринку для підвищення конкурентоспроможності підприємств, про активне використання незвичних для вітчизняних підприємств, але розроблених і добре відпрацьованих на Заході інструментів, таких як акції, варанти, облігації, IPO (Initial Public Offering), що забезпечують конкурентоспроможність промислових підприємств.

У сучасній економіці переваги конкурентоспроможності товарної продукції виявляються зумовленими фінансовим іміджем (іміджем фінансового потенціалу), ціною цінних паперів цього підприємства. Цінні папери, точніше, їхня курсова вартість, тобто ставлення інвесторів до них, стає переважним фактором успіху в її конкурентній боротьбі.

Як нами вже зазначалося, у сучасній економіці цінні папери виконують окремі функції грошей (засіб платежу, розрахунків) [3].

Функції грошей можуть виконувати й різні боргові зобов'язання, якщо вони мають властивість ліквідності. Сьогодні боргові зобов'язання і вимоги відіграють не меншу роль, ніж гроші. Гроші – це теж боргові зобов'язання держави.

Однак і транснаціональні корпорації випускають не менш ліквідні кошти, ніж держава, а часом, можливо, і більш ліквідні. Отже, виходить, що межа між грошовим ринком і ринком цінних паперів стирається.

Розвиток кредитних відносин у розвинених країнах своїм результатом має те, що зараз у вигляді грошей виступають боргові зобов'язання і держави, і банків, і ощадних установ. Відбувається це значною мірою тому, що держава підтверджує готівку, яка є законним платіжним засобом. Простий приклад: паперові гроші повинні прийматися під час сплати боргу.

Також стирається різниця між зовнішнім і внутрішнім боргом. Боргові зобов'язання породжують нову форму грошей – кредитну.

Виробник, продавши товар у борг, отримав від покупця вексель (боргове зобов'язання). Його можна використовувати замість грошей для того, щоб розрахуватися за річ, придбану в третьої особи. Надійні гарантії стали забезпечувати банки, які замість корпоративних векселів з деяким дисконтом почали випускати банкноти або банківські квитки.

Особливо відзначимо, що важливе завдання фінансового ринку, зокрема фондового, – забезпечити переливання капіталу від фінансово надлишкових секторів в економіці до тих сфер діяльності, де відчувається нестача фінансових коштів.

Список використаних джерел

1. Мацелюх Н. П. Ринок цінних паперів та необхідність його збалансованого розвитку в сучасних умовах / Н. П. Мацелюх // Бізнес Інформ. 2015. № 11. С. 299–305.
2. Версаль Н. Боргові цінні папери у фондуванні супернаціональних інститутів/ Н. Версаль // Банківська справа. 2014. № 1/2. С. 26–40.
3. Петренко І. П. Теоретичні засади участі боргових цінних паперів у формуванні реального інвестиційного капіталу / І. П. Петренко // Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 4. С. 36–41.
4. Allsopp P., Summers B., Veale J. "The Evolution of Real-Time Gross Settlement". Financial Infrastructure Policy and Research Series, The World Bank, 2014.
5. Barton D., Newell R., Wilson G. Dangerous Markets: Managing in Financial Crises – Wiley Finance, 2012. P. 21.
6. Stiglitz Joseph E. Making Globalization Work, 2006. 320 p.

Надійшла до редколегії 08.02.2017 р.